

'Zeemanspot' / Nationaal Steunfonds¹

Het Nationaal Steunfonds ('het NSF') is in '43 ontstaan uit een organisatie, 'de Zeemanspot', die toen al anderhalf jaar bezig was met clandestiene uitbetalingen aan gezinnen van die opvarenden van de Nederlandse koopvaardij die op schepen voeren, ressorterend onder de Nederlandse regering te Londen. Deze uitbetalingen waren nodig gebleken doordat de bezetter getracht had, er die opvarenden door middel van maatregelen tegen hun gezinnen toe te brengen, hun deelneming aan de Geallieerde oorlogvoering te staken.

In de zomer van '40 had de bezetter via de reders gepoogd te bereiken dat de Nederlandse schepen als het ware uit de oorlogvoering teruggetrokken zouden worden. Hij had sterke pressie uitgeoefend op het bestuur van de Nederlandse Redersvereniging opdat dit zijn leden zou opdragen, telegrafische instructies in die zin te zenden aan de gezagvoerders zodra dezen zich in een neutrale haven zouden bevinden. Het bestuur had dat geweigerd; tenslotte had Hirschfeld zich in september bereidverklaard om, teneinde strafmaatregelen tegen de rederijen te voorkomen, via Scheveningen-Radio een algemeen telegram met de door de bezetter gewenste inhoud te laten uitgaan naar de Nederlandse koopvaardij - Hirschfeld nam daarbij aan dat elke gezagvoerder die van dat telegram kennis nam, begrijpen zou dat het onder dwang uitgezonden was. Die veronderstelling was juist; er werd althans niet op gereageerd. Nu moest de bezetter tot andere maatregelen zijn toevlucht nemen. In juli '40 had hij al bepaald dat de scheepvaartmaatschappijen geen overheidskredieten mochten krijgen teneinde hen in staat te stellen, voort te gaan met het op de gebruikelijke wijze uitbetalen van twee-derde van de wekelijkse of maandelijks gage aan de gezinnen van opvarenden die kostwinner waren (uitbetalingen op grond van 'de week- en maandbrieven'); *Generalkommissar* Fischböck was van oordeel geweest, 'dat de maatschappijen', aldus Hirschfeld in het college van secretarissen-generaal, 'deze wettelijke plicht uit eigen middelen zullen moeten bekostigen.'² Hoopte Fischböck dat die middelen zouden gaan ontbreken? Dat zag hij dan verkeerd: de grote scheepvaartmaatschappijen hadden of

¹ Wij maken voor deze paragraaf in de eerste plaats gebruik van de door het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie in 1960 gepubliceerde monografie van prof. mr. P. Sanders: *Het Nationaal Steunfonds. Bijdrage tot de geschiedenis van de financiering van het verzet, 1941-1945*. De in deze monografie voorkomende 'illegale' namen hebben wij door de werkelijke vervangen. ² Csg: Notulen, 24 juli 1940.